

6.7. Підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку до надання психологічної підтримки вихованців, котрі постраждали внаслідок бойових дій

Постановка проблеми. У сучасних умовах військової агресії значна кількість дітей зазнала психоемоційних травм, спричинених бойовими діями. Заклади позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку відіграють важливу роль у реабілітації та соціалізації таких вихованців. Тому особливої уваги набуває підготовка майбутніх педагогів до здійснення психологічної підтримки дітей, які пережили стрес, втратили рідних, змінили місце проживання або зіткнулися з іншими кризовими ситуаціями. Ситуація в Україні, пов'язана з російською воєнною агресією, вимагає вирішення актуальних завдань якісної підготовки освітян до надання психологічної підтримки вихованцям, вироблення нової методології означеної підготовки, яка б сприяла розвитку їхньої резилієнтності.

У дослідженні йде мова про фізкультурно-спортивний або спортивний напрям діяльності закладів позашкільної освіти, який забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців, учнів і слухачів, необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя.

Співробітниками кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка проводиться системний пошук шляхів підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку до надання психологічної підтримки вихованцям під

час викладання навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проєктні технології в позашкільній освіті». Розглянемо методологічні та практичні основи системи викладання означених навчальних дисциплін, яке б стимулювало розвиток резиліентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку, адже важливим для них в умовах війни є розвиток резиліентності, що дозволяє їм самим мати психологічну стійкість у складних життєвих ситуаціях та допомагати своїм вихованцям.

Тому важливо було розробити робочі програми навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проєктні технології в позашкільній освіті» для розвитку резиліентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку в умовах війни, у яких би інтегрувалися особистісно-творча й суспільна мета підготовки кожного педагога. Проблема вбачаємо у виробленні методології та практичних засад підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку, що забезпечило б виконання вимоги МОН України щодо забезпечення надання психологічної підтримки вихованцям, поєднання індивідуальної професійної самореалізації і засвоєнням майбутніми педагогами закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку означених завдань в умовах війни.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій показує важливість проблеми розвитку резиліентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку, що

підтверджується напрацюваннями у філософських, психологічних, педагогічних науках, де є низка досліджень проблем психологічної підтримки вихованців в умовах війни (Д. Абрамов [1, с. 22–25]; І. Андрощук [33, с. 496–507]; І. Бабенко [37, с. 1314–1323]; К. Балахтар [2, с. 55–62]; А. Барбінова [37, с. 1314–1323]; Н. Білик [16]; О. Блоха [5, с. 132–135]; Л. Ворона [37, с. 1314–1323]; Л. Григоровська [17]; С. Дудко [34, с. 332–338; 35, с. 830–838]; Ю. Журба [32, с. 60–63]; І. Калініченко [16]; З. Кісарчук [30]; В. Кулько [34, с. 332–338]; Г. Лазос [30]; С. Новописьменний [6, с. 55–70]; Я. Омельченко [30]; В. Пристинський [6; 7; 13; 20; 25; 28; 29; 32; 36]; Т. Пристинська [6; 7; 13; 20; 28; 29]; П. Рибалко [35, с. 830–838]; В. Різник [34, с. 332–338]; М. Слюсаревський [17]; В. Стрельников [14–15; 18–29; 31; 33–36]; Л. Хоменко [35, с. 830–838; 37, с. 1314–1323]; Н. Чендей [33, с. 496–507]; С. Чернобай [32, с. 60–63; 36, с. 54–59]; К. Чорна [33, с. 496–507] та ін.). Однак, розвиток резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку не є самостійним предметом наукових психолого-педагогічних досліджень, відсутні теоретичні узагальнення шляхів формування резилієнтності здобувача освіти.

Таким чином, проблема розвитку резилієнтності майбутнього педагога залишається у філософських, психолого-педагогічних дослідженнях однією з досить актуальних та складних. Однак, у цих дослідженнях відсутня належна увага обґрунтуванню складників розвитку резилієнтності педагогічного працівника закладу позашкільної освіти в умовах війни, відсутній узагальнений досвід цілеспрямованого розвитку резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку у закладах вищої освіти.

Об'єктивна потреба в ефективному розвитку резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку доводить важливість у цьому розвитку викладання

навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проєктні технології в позашкільній освіті», які закладають основи науково обґрунтованого розвитку резилієнтності у майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. Головними чинниками успішного розвитку їхньої резилієнтності є наявність сучасних методологічно обґрунтованих індивідуально орієнтованих програм, належна їхня спеціальна підготовка до розвитку власної резилієнтності та її реалізації у практичній діяльності у закладах позашкільної освіти.

Мета дослідження полягає у теоретичному і практичному обґрунтуванні можливостей навчальних компонентів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» для розвитку резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку в умовах війни.

Завданнями дослідження взято:

- 1) окреслення сутності терміну «резилієнтність»;
- 2) визначення мети та завдань підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку;
- 3) виокремлення теоретичних засад підготовки педагогів до психологічної підтримки вихованців;
- 4) визначення стратегії психологічної підтримки вихованців засобами фізкультурно-спортивної діяльності;
- 5) пошук методів та форм підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку до надання психологічної підтримки вихованцям в умовах війни;
- 6) обґрунтування доцільності дотримання правил для розвитку складників резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної

освіти фізкультурно-спортивного напрямку при вивченні навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проєктні технології в позашкільній освіті»;

7) окреслення основних проблем та викликів у підготовці педагогів до психологічної підтримки вихованців;

8) вироблення рекомендацій щодо вдосконалення підготовки педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку проведемо аналіз поняття «резилієнтність» на основі праць зарубіжних авторів (D.E. Alexander, M. Armstrong, J. Barudy, C.B. Bogar, F.S. Cakar, M. Dantagnan, D. Hulse Killacky, S. Fergus, B.J. Friesen, M.A. Zimmerman, S.T. Hauser, N. Garmezy, E.E. Werner, M. Rutter, R.S. Smith, A.P. Grace, N.M. Haynes, N. Henderson, Henderson Grotberg, M.M. Milstein, Z. Karatas, M.A. Ersoy, N. Khanlou, H.B. Kaplan, R. Wray, S.S. Luthar, B. Becker, D. Cicchetti, A.S. Masten, K.B. Magnus, E.L. Cowen, D.B. Fagen, W.C. Work, K.M. Best, P.A. Wyman, N. Garmezy, C.A. Olsson, L. Bond, J.M. Burns, S.M. Sawyer, J.S. Rolland, D.A. Vella-Brodrick, F. Walsh, A.S. Mevawala, M. Rutter, A. Saleem, E.P.M. Seligman, Ş. Terzi, M. Ungar, M. Brown, W.M. Kwong, L. Liebenberg, R. Othman, S. Vanistendael, J. Lecomte, J. Gilgun, M. Windle та ін.), проведених у роботах українських дослідників (К. Балахтар [2, с. 55–62], З. Кісарчук, Г. Лазос, Я. Омельченко [30] та ін.).

«Резилієнтністю» (з лат. «*resilire*» – здатність протистояти пошкодженню і/або швидко відновлюватись) вважається: 1) складний, багатовимірний, динамічний комплекс особливостей особистості; 2) здатність індивіда протистояти, адаптуватися до загрозливих, травматичних подій; 3) персональна характеристика людини, що модерує і

пом'якшує негативні наслідки стресу, сприяє адаптації; 4) шаблон позитивної адаптації (у контексті минулих і сучасних негараздів), що стосується всіх сфер життя; 5) процес відновлення (як здатність особистості успішно адаптуватися після несприятливих обставин); 6) якість, яка засновується на силі, а не підкреслює недоліки; 7) інтерактивний процес, який зміцнює особистість та її сім'ю з плином часу; 8) динамічний процес, взаємодія, що передбачає позитивну особистісну й соціальну адаптацію людини, незважаючи на її схильність до ризику; 9) динамічний психічний процес, використання стратегій подолання ситуації і/або особистісні чинники; 10) особисті чинники як потенційні детермінанти; 11) стилі та стратегії подолання стресів (за К. Балахтар [2, с. 55–62]).

Отже, єдиного трактування сутності поняття «резилієнтність» немає, його визначення розглядається як: концепція; процес; результат [2, с. 55–62]:

1) резилієнтність як *концепція* пов'язується зі: спроможністю, що складається з набору особистісних характеристик, контекстів розвитку людини, сукупності внутрішніх і зовнішніх механізмів, які з'являються при зіткненні з труднощами; здатністю людини позитивно реагувати, незважаючи на складні чи загрозливі обставини життя; здатністю реагувати краще очікування у ситуації ризику, травматичних подій, негараздів, які впливають на психосоціальну цілісність особистості; ознакою, яка змінюється, з часом збільшується чи зменшується; виникненням резилієнтності у результаті взаємодії між ризиком і захисними чинниками, що змінює вплив негативних подій на життя;

2) резилієнтність, як *процес*, розглядається як: динамічний процес позитивної адаптації за умови впливу значної загрози чи серйозних негараздів, який проявляється у безперервній взаємодії особи із середовищем, у якому вона розвивається і соціалізується; процес механізмів захисту й ризику, які роблять людину більш стійкою; процес,

який передбачає наявність в людини стимулюючих внутрішніх чинників і зовнішніх ресурсів;

3) резилієнтність, як *результат*, складають особливості, характеристики, риси особистості, які забезпечують досягнення мети: оптимізм; соціальна достатність; соціальні навички; навички вирішення проблем; напористість; психічне здоров'я; емпатія; внутрішній контроль; відчуття самодостатності; здатність до розвитку дружніх позитивних стосунків з людьми; володіння ефективними комунікативними навичками; відчуття власної ефективності; упевненість у собі; висока самооцінка, прийняття себе; контроль емоцій, навичка усвідомлення; швидка здатність пристосовуватися до нових ситуацій; здатність протистояти тривозі і перешкодам; висока мотивація досягнень; здатність розглядати і планувати майбутнє; здатність раціонально боротися зі стресовими і травматичними подіями; здатність створювати більше внутрішніх атрибутів, ніж зовнішніх (щастя, здібності тощо); формування й активізація оточення людини на благо цього оточення.

Щодо мети та завдань підготовки майбутніх педагогів, зазначимо, що метою є формування в майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку необхідних знань, навичок і компетентностей для забезпечення ефективної психологічної підтримки вихованців, які постраждали внаслідок бойових дій.

До основних завдань означеної підготовки відносимо: а) освоєння теоретичних основ психологічної травми та її наслідків у дітей; б) опанування методів і стратегій надання психологічної підтримки через фізичну активність; в) розвиток навичок комунікації та роботи з дітьми в кризових станах; г) формування стресостійкості та емоційної грамотності педагогів; д) використання інноваційних методик фізкультурно-спортивної реабілітації.

Звертаємо увагу на важливі теоретичні засади підготовки педагогів до психологічної підтримки вихованців, пов'язані з: 1) психологічними особливостями дітей, які пережили бойові дії; 2) психолого-педагогічними компетентностями майбутніх педагогів.

Щодо психологічних особливостей дітей, які пережили бойові дії, наголосимо, що діти, які стали свідками воєнних конфліктів, можуть мати такі психологічні проблеми: підвищена тривожність, страхи, депресивні стани; порушення сну, агресія, знижена самооцінка; труднощі в соціальній взаємодії, відчуженість; порушення уваги, гіперактивність або апатія.

Звідси, важливими є психолого-педагогічні компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку. Так, для ефективної роботи з дітьми, які зазнали психотравм, педагог має володіти такими компетентностями: а) емоційна компетентність – здатність розпізнавати та регулювати власні емоції та емоційні стани вихованців; б) комунікативна компетентність – уміння будувати довірливі відносини з дітьми, їхніми родинами, колегами, психологами; в) методична компетентність – володіння технологіями адаптації спортивного тренування для дітей з психологічними травмами; г) стресостійкість – здатність до емоційного самоконтролю в кризових ситуаціях.

Стратегіями психологічної підтримки вихованців засобами фізкультурно-спортивної діяльності можуть стати:

а) інклюзивний підхід у спортивній діяльності – використання методик адаптивного фізичного виховання для дітей з емоційними та поведінковими порушеннями; урахування індивідуальних особливостей кожної дитини під час тренувального процесу;

б) залучення дітей до командних видів спорту – формування відчуття спільності та підтримки у колективі; розвиток навичок взаємодії, співпраці, лідерства; зниження рівня тривожності через фізичну активність;

в) використання релаксаційних технік та арт-терапії – дихальні практики та вправи на релаксацію після тренувань; поєднання фізичної активності з музичною терапією, малюванням, театральними іграми;

г) психологічна підтримка через спорт та ігрову діяльність – використання рухливих ігор для зниження стресу; вправи на розвиток довіри між педагогом і дитиною;

д) формування позитивного мислення у вихованців – навчання дітей навичкам саморегуляції; заохочення до досягнень у спорті для підвищення самооцінки.

Серед методів та форм підготовки педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку виділимо: а) освітні курси та тренінги з психології кризових станів у дітей; б) практичні семінари із залученням психологів, соціальних педагогів; в) стажування у центрах реабілітації дітей із психологічними травмами; г) дистанційне навчання та онлайн-ресурси для самопідготовки; д) упровадження супервізії – взаємодія з досвідченими педагогами для аналізу складних ситуацій у роботі з вихованцями.

Тепер обґрунтуємо доцільність дотримання правил для розвитку складників резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку під час вивчення навчальних дисциплін «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проєктні технології в позашкільній освіті» відзначимо, що ці дисципліни сприяють вирішенню на практичному рівні проблеми – допомогти майбутнім педагогам закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку навчатися в умовах війни, розвиваючи їхню резилієнтність, у якій, на основі джерел [2, с. 55–62; 11, с. 46–50; 14, с. 112–117; 15, с. 298–302; 17 та ін.], виокремимо

основні чотири елементи: а) надія (пов'язана із впевненістю у нашій перемозі, що українці зможуть подолати складнощі війни); б) оптимізм (у контексті війни також означає віру в нашу перемогу); в) адаптивність (здатність пристосовуватися до змін, а у воєнний і післявоєнний час має відбуватися дуже швидко); г) стійкість (здатність навіть попри трагічні обставини не опускати руки).

Завдяки резилієнтності, майбутній педагог закладу позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку зможе долати стреси та складні періоди життя, яку можна і слід розвивати, застосовуючи п'ять правил стійкості педагога закладу позашкільної освіти: а) дбаємо про власну безпеку і захищеність вихованців; б) реагуємо на свої негативні почуття та допомагаємо вихованцям проживати їхні; в) ураховуємо можливості мозку, який працює у стресі; г) створюємо середовище спільних цінностей з вихованцями; д) плекаємо майстерність турбуватися про себе, вихованців та інших людей.

Під час вивчення означених навчальних дисциплін відпрацьовуються техніки надання першої психологічної допомоги: техніка «заземлення, граундінг»; техніка «безпечне місце»; техніка «сканування тіла»; техніка «прогресивна м'язова релаксація»; техніка «дихання за квадратом».

Отже, як показує досвід викладання цих навчальних дисциплін, дотримання правил і виконання спеціальних вправ для розвитку складників резилієнтності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку є своєчасним і доцільним.

Виділимо проблеми та виклики у підготовці педагогів до психологічної підтримки вихованців: 1) брак спеціальної підготовки викладачів щодо роботи з травмованими дітьми; 2) психоемоційне вигорання педагогів, пов'язане з роботою в умовах стресу; 3) недостатнє фінансування та обмежені ресурси для реалізації комплексних програм

психологічної підтримки; 4) стігматизація психологічної допомоги серед вихованців та їхніх батьків.

Рекомендаціями щодо вдосконалення підготовки педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку можуть бути: 1) інтеграція дисциплін з кризової психології у програми підготовки майбутніх педагогів; 2) розширення можливостей для підвищення кваліфікації в галузі психолого-педагогічної підтримки; 3) запровадження партнерства між закладами позашкільної освіти та центрами психологічної допомоги; 4) забезпечення психологічного супроводу самих педагогів для запобігання професійному вигоранню.

Висновки. Теоретичний аналіз сутності терміну «резилієнтність» показав, що його психологи розуміють у шести значеннях: а) здатність особистості долати стрес; б) процес копіngu; в) адаптаційно-захисний механізм особистості; г) концепція; д) процес; е) результат. Перевагами розвинутої резилієнтності є: висока адаптивність, психологічне благополуччя, успішність професійної діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку. Психологічними чинниками розвитку їхньої резилієнтності є дотримання правил і виконання спеціальних вправ під час вивчення навчальних дисциплін, а також адаптивність, стійкість, надія, оптимізм, мотивація успіху, гарні стосунки в студентському колективі, наявність надійних друзів, самоконтроль, перевага позитивних емоцій, життестійкість, висока самооцінка й духовність тощо.

Підготовка майбутніх педагогів фізкультурно-спортивного напрямку до психологічної підтримки вихованців, які постраждали внаслідок бойових дій, є важливим аспектом сучасної педагогічної освіти. Комплексний підхід, що включає набуття психолого-педагогічних компетентностей, застосування методик адаптивного фізичного виховання,

інтеграцію психологічної допомоги в освітній процес, сприятиме ефективній роботі з дітьми, які пережили кризові ситуації.

Впровадження в освітній процес спеціалізованих курсів, тренінгів і практичних модулів з кризової психології допоможе майбутнім педагогам успішно виконувати місію не лише фізичного, а й психоемоційного відновлення вихованців, сприяючи їхній соціалізації та гармонійному розвитку.

Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні можливостей системи вищої освіти для розвитку резиліентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку в умовах війни та створення умов для успішної її реалізації. Майбутні педагоги закладів позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку мають, розвиваючи власну резиліентність, належно виховувати молодь і сприяти перемозі України.

Література

1. Абрамов Д.О., Лебедик Л.В. Роль педагога закладу позашкільної освіти у формуванні в учнівської молоді професійних ціннісних орієнтацій в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжн. наук.-практ. конф. (16–17 лист. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. С. 22–25. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23029>

2. Балахтар К.С. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. К. : Національний авіаційний університет, 2022. Вип. 1 (20). С. 55–62. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/58483>

3. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. Посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти, розроблений Громадською організацією «GoGlobal»

спільно з Центром «Розвиток КСВ» та експертною платформою Career Hub у рамках програми «Мріємо та діємо».

<https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-lXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>

4. Лебедик Л.В. Акмеологічний підхід у підготовці суб'єктів спортивної діяльності до соціальної роботи. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності: Матеріали IV Всеукраїнської наукової електронної конференції* (м. Київ, 29 жовтня 2021 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. Київ, 2021. С. 81–83. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17993>

5. Лебедик Л.В., Блоха О.М. Використання арт-терапевтичних методів у психокорекційній роботі в умовах воєнного стану. *Психологія і соціальна робота у XXI столітті* : зб. наук. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. форуму (20-22 листоп. 2024 р., м. Полтава). Полтава, 2024. 531 с. С. 132–135.

6. Лебедик Л.В., Новописьменний С.А. Формування ключових компетентностей майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти – керівників гуртків фізкультурно-спортивного напрямку. *Рухова активність і здоров'язбереження людини*. Монографія; за ред. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ : ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”, 2024. 680 с. С. 55–70.

7. Лебедик Л.В. Оцінювання здоров'язберезувального освітнього простору закладу позашкільної освіти в умовах воєнного стану. *Навчання, виховання й розвиток гармонійно розвиненої особистості в процесі занять фізичною культурою і спортом*. Монографія; за ред. проф. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2023. 731 с. С. 300–314.

URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21243>

8. Лебедик Л.В. Підготовка суб'єктів спортивної діяльності до ефективної комунікації. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного*

супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності : Матеріали VII Всеукр. наук. електронної конф. з міжнародною участю (м. Київ, 29 жовт. 2024 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. Київ, 2024. 174 с. С. 60–62.

9. Лебедик Л.В. Педагогічні аспекти підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту для закладів позашкільної освіти. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності* : Матеріали V Всеукр. наук. електронної конф. з міжнар. участю (м. Київ, 28 жовт. 2022 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. К., 2022. С. 71–73. URL: <http://uni-sport.edu.ua/content/v-vseukrayinska-naukova-elektronna-konferenciya-aktualni-problemy-psyhologo-pedagogichnogo>;
URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19463>

10. Лебедик Л.В. Показники і рівні фахового розвитку суб'єктів спортивної діяльності. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності* : Матеріали VI Всеукр. наук. електронної конф. (м. Київ, 26 жовт. 2023 р.); відп. ред.: Т.М. Булгакова. Київ, 2023. С. 60–62.
URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22466>

11. Лебедик Л.В. Проєктування форм організації навчання майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 46–50. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23028>

12. Лебедик Л.В. Соціальна адаптація та підтримка учасників бойових дій, ветеранів війни: можливості навчання в університеті за освітньою програмою «Позашкільна освіта». *Соціальна робота у глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : зб. матеріалів XII Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24

листоп. 2023 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2024. С. 199–202. URL : <http://publish.kpi.ua/catalog/book/523>

13. Лебедик Л.В. Соціально-педагогічні засади формування дискурсивно-проективної компетентності фахівця в галузі фізичної культури і спорту. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. Збірник статей за матеріалами VIII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Слов'янськ-Краматорськ, 25-26 березня 2021 р.); за ред. проф. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ: ДДПУ, 2021. 490 с. С. 45–49.

<http://ddpu.edu.ua/index.php/navihatsiia-3/nauka-ta-inovatsii/konferentsii/3288-y>

14. Лебедик Л., Стрельников В. Підготовка магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» до надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу в умовах війни. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 2 (215). С. 112–117.

15. Лебедик Л.В., Стрельников В.Ю. Соціальна адаптація учасників війни у системі неперервної освіти. *Психологія і соціальна робота у XXI столітті* : зб. наук. матеріалів I Міжн. наук.-практ. форуму (1-3 листоп. 2023 р., м. Полтава). Полтава, 2023. 362 с. С. 298–302.

URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23035>

16. Науково-методичний підхід до вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації: *електр. навч.-метод. посіб.*; упор. : І.О. Калініченко, Н.І. Білик. Полтава : ПОППО, 2021. 184 с.

http://poippo.pl.ua/images/2021/modul2021_%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf

17. Слюсаревський М.М., Григоровська Л.В. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник НАПН України*. 2022. 4(1). URL : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129>

18. Стрельніков В.Ю. Використання теорій інтенсивного навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)». Зб. наук. пр.; за ред. Г.М. Арзютова. К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. ЗК2 (71) 16. С. 316–319.

19. Стрельніков В.Ю. Емоційний складник здоров'язберігаючого навчального середовища. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт); за ред. Г.М. Арзютова. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. (56) 15. С. 343–347.

20. Стрельніков В.Ю. Концепція проектування професійно-педагогічної підготовки фахівця в галузі фізичного виховання і спорту. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. Збірник статей за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ-Краматорськ, 25–26 берез. 2021 р.); за ред. проф. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ, 2021. 490 с. С. 415–420.

<http://ddpu.edu.ua/index.php/navihatsiia-3/nauka-ta-inovatsii/konferentsii/3288-v>

21. Стрельніков В.Ю. Педагогічний менеджмент підготовки суб'єктів спортивної діяльності. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності:*

Матеріали IV Всеукр. наук. електронної конф. (м. Київ, 29 жовт. 2021 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. К., 2021. С. 97–98.

URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17992>

22. Стрельников В.Ю. Педагогічні аспекти неперервної освіти суб'єктів спортивної діяльності. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності* : Матеріали V Всеукр. наук. електронної конф. з міжн. участю (м. Київ, 28 жовт. 2022 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. К., 2022. 129 с. С. 86–88.

URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19466>

23. Стрельников В.Ю. Педагогічні аспекти підвищення кваліфікації суб'єктів спортивної діяльності. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності* : Матеріали VI Всеукр. наук. електронної конф. (м. Київ, 26 жовт. 2023 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. Київ, 2023. 145 с. С. 74–76.

URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22471>

24. Стрельников В.Ю. Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проектування системи інтенсивних тренувань. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. Вип. 5 (30) 13. С. 361–365.

25. Стрельников В.Ю. Розвиток духовності студентської молоді засобами фізичної культури і спорту. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. Збірник статей за матеріалами VII Міжн. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ-Краматорськ, Україна, 18-19 берез. 2020 р.); гол. ред. В.М. Пристинський. Слов'янськ: ДДПУ, 2020. 375 с. С. 94–101.

URL : <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/conf>

26. Стрельніков В.Ю. Розвиток індивідуальної освітньої траєкторії суб'єктів спортивної діяльності в закладі неперервної освіти. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності* : Матеріали VII Всеукр. наук. електронної конф. з міжнародною участю (м. Київ, 29 жовт. 2024 р.); відповід. ред.: Т.М. Булгакова. Київ, 2024. 174 с. С. 73–75.

27. Стрельніков В.Ю. Розвиток проєктувальної майстерності майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 36. наук. пр.; за ред. Г.М. Арзютова. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 3К (45) 14. С. 395–399.

28. Стрельніков В.Ю. Розвиток резилієнтності як складника дискурсивно-проєктивної компетентності фахівця в галузі фізичної культури і спорту. *Рухова активність і здоров'язбереження людини*. Монографія; за ред. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ : ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”, 2024. 680 с. С. 35–54.

29. Стрельніков В.Ю. Формування здоров'язбережувального освітнього простору закладу неперервної освіти в умовах воєнного стану. *Навчання, виховання й розвиток гармонійно розвиненої особистості в процесі занять фізичною культурою і спортом*. Монографія; за ред. проф. В.М. Пристинського, Т.М. Пристинської. Слов'янськ : ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”, 2023. 731 с. С. 315–331. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21245>

30. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: *монографія*; З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос та ін.; за ред. З.Г. Кісарчук. К.: Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с.

URL : https://lib.iitta.gov.ua/722181/1/Monograph2020_labpsychother.pdf

31. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives*. Monograph; eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157. DOI: <http://doi.org/10.54055/mbmj2917>

32. Lesya Lebedyk, Sergij Chernobaj, Yrij Gurba. Socio-pedagogical principles of formation of discursive-projective competence of a specialist in the field of physical culture and sports. *Physical culture and sport in harmoniously developed personality formation*. Volodymyr Prystynskyi, Tadeusz Pokusa (editors). Monograph. Publishing House WSZiA, Opole. 2021. C. 60–63. URL : <http://www.wszia.opole.pl/strona-glowna/jestem-studentem/biblioteka/ebooki-dla-studentow>

33. Nataliya Chendey, Lesya Lebedyk, Ihor Androshchuk, Krystina Chorna, Viktor Strelnikov. Theoretical foundations of designing the pedagogical process as a special type of group activity. *Métodos e técnicas de pesquisas científicas. Conhecimento & Diversidade*, Niterói, 2023. v. 15, n. 38 Jul./Set. P. 496–507. : https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11097

34. Riznyk V., Kulko V., Lebedyk L., Dudko S., Strelnikov V. Innovative methods in the design of the pedagogical process, based on constructive efficiency. *Revista Conrado*. 2024. № 20(97). P. 332–338. URL : <https://conrado.ucf.edu.cu/index.php/conrado/article/view/3664>

35. Rybalko P., Lebedyk L., Dudko S., Strelnikov V., Khomenko L. Estrategias para motivar a los estudiantes a participar en actividades académicas y educativas complementarias para mejorar sus competencias. *Interacción y Perspectiva*, 2024. № 4(3), P. 830–838. URL : <https://doi.org/10.5281/zenodo.11205570>

36. Viktor Strelnikov, Sergij Chernobaj, Irina Faynveyc. The concept of designing professional and pedagogical training of a specialist in the field of physical education and sports. *Physical culture and sport in harmoniously developed personality formation*. Volodymyr Prystynskyi, Tadeusz Pokusa (editors). Monograph. Publishing House WSZiA, Opole. 2021. C. 54–59. URL : <https://www.wszia.opole.pl/strona-glowna/jestem-studentem/biblioteka/ebooki-dla-studentow>

37. Vorona V., Babenko I., Lebedyk L., Barbinova A., Khomenko L. Development of managerial competencies of specialists of out-of-school education institutions by means of digital technologies in the conditions of distance educational inclusive environment. *Scientific Herald Uzhhorod Univ Ser Phys*. 2024. № (55). P. 1314–1323. DOI: <http://10.54919/physics/55.2024.131st4>